

**OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAQOBATBARDOSH
MUTAXASSISLARNI SHAKLLANTIRISHDA LIDERLIK
TAMOYILLARI**

Mirvosilova Dilobar Mirzohid qizi

“Oila va gender” ilmiy-tadqiqot instituti mustaqil tadqiqotchisi

elektron manzil dilobarmirvosilova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy o'quv yurtlarida kadrlar tayyorlash sifatini oshirishda foydalaniladigan yo'llarni izlash haqida so'z boradi. Ijtimoiy-madaniy sohada raqobatbardosh mutaxassisni shakllantirishda yyetakchilik moslashuvchan, faol, ijodiy fazilatlarini oshirishning eng muhim shartiga aylanadi. Maqolada yetakchilik fazilatlarini rivojlantirishning tashkiliy va pedagogik shartlari, bosqichlari, texnologiyalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Liderlik, kasbiy kompetentsiya, shaxsiy fazilatlar, kasbiy malaka. oliy ta'lim, ta'lim jarayoni, kasbiy tayyorgarlik. pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, moslashuvchanlik. motivatsiya, shaxsiy kompetentsiya, pedagogik qo'llab-quvvatlash.

Аннотация. В статье рассматриваются пути повышения качества подготовки кадров в высших учебных заведениях. В социально-культурной сфере формирование конкурентоспособного специалиста рассматривается через призму развития лидерских качеств, таких как адаптивность, активность и творческий подход. В работе анализируются организационно-педагогические условия, этапы и современные технологии формирования лидерских качеств.

Ключевые слова: Лидерство, профессиональная компетентность, личностные качества, профессиональная квалификация, высшее образование, образовательный процесс, профессиональная подготовка, педагогические технологии, инновации, адаптивность, мотивация, личностная компетентность, педагогическая поддержка.

Abstract. *The article explores ways to improve the quality of personnel training in higher education institutions. In the socio-cultural sphere, the formation of a competitive specialist is viewed through the development of leadership qualities such as adaptability, activity, and creativity. The study analyzes the organizational and pedagogical conditions, stages, and modern technologies for developing leadership traits.*

Keywords: *Leadership, professional competence, personal qualities, professional qualification, higher education, educational process, professional training, pedagogical technologies, innovation, adaptability, motivation, personal competence, pedagogical support.*

Zamonaviy sharoitda mutaxassislariga bo'lgan talab raqobatbardoshlik bilan ta'minlanadi - bu professional malakali, harakatchan, tez moslasha oladigan va professional muammolarni optimal hal qila oladigan mutaxassisning ajralmas xususiyati. Raqobatbardosh mutaxassisni shakllantirishning eng muhim omili - bu kasbiy kompetentsiyani doimiy ravishda oshirishni, ichki salohiyatni rivojlantirishni ta'minlaydigan shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishdir.

Bugungi kunda zamonaviy ta'lim sharoitida yetakchilik-voqelikni o'zgartiruvchi sub'ektning, shu jumladan o'zining maqsadli faoliyati darajasini aks ettiruvchi shaxsiy sifat sifatida alohida ahamiyatga egami?

Ijtimoiy-madaniy faoliyatda (IMF) yetakchilik kasbiy jihatdan muhim sifat sifatida qaraladi. IMF mutaxassisi tomonidan insoniy-ijodiy, madaniy-rivojlantiruvchi funksiyalarni amalga oshirish, madaniyat olamiga, ijodning turli sohalariga jalb qilish orqali boshqalarning rivojlanishini rag'batlantirishga qaratilgan o'zaro ta'sir jarayonida professionalning ustunligini nazarda tutadi.

Rahbarlik muammosi falsafiy va tarixiy (V. Y. Bolshakov, E. V. Osipova va boshqalar), siyosiy (G. A. Avsinova, A. A. Kochetkov, E. V. Kudryashova va boshqalar), ijtimoiy-psixologik (T. A. Bendas, A., V. Veber, A. L. Vershov, A. V. Petrovskiy va boshqalar), iqtisodiy (I.I. Druker, O. V. Lukashova, D. V. Xant va boshqalar), texnologik (J. Adair, A. G. Zolotova, O. G. Sudareva va boshqalar)

jihatlari juda yaxshi o'rganilgan..

Zamonaviy sharoitda yetakchining ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy jarayonlarni boshqarishdagi roli va mas'uliyatining kuchayishi munosabati bilan yetakchilikni hodisa sifatida o'rganish tor funksional, texnologik yondashuv doirasidan chiqib ketadi. Mutaxassis rahbarlarni tayyorlash yetakchilikka aksiologik yondashuvni asoslashni talab qiladi. Rahbarlarda shaxsga bo'lgan munosabatni qadriyat sifatida belgilovchi insonparvarlik, ma'naviy-axloqiy pozitsiyani shakllantirish, "oldinga borish" va "orqada qolish" jarayoni katta ahamiyatga ega; yetakchilik vositalaridan mas'uliyat bilan foydalanish, ayniqsa bu shaxslararo o'zaro ta'sir doirasiga tegishli bo'lsa, uning ahamiyati yanada ortadi.

Yetakchilik fazilatlarini shakllantirishning dolzarbligi kasbiy ta'lim nazariyasi va amaliyotida mavjud bo'lgan bir qator qarama-qarshiliklarni bartaraf etish zarurati bilan bog'liq bo'lib, yetakchilikka boshqalar ustidan ustunlik sifatida an'anaviy munosabat va yetakchilik fazilatlaridan foydalanishga asoslangan zamonaviy yondashuv, ham boshqalarning individual xususiyatlarini rivojlantirishni rag'batlantirish, shuningdek, shaxsiy va kasbiy o'zini o'zi rivojlantirish, yetakchilik fazilatlariga bo'lgan talab va yosh mutaxassislar o'rtasidagi zaif sharoitlarda yetakchilik qobiliyatiga bo'lgan talab darajasiga yetadi. Ijtimoiy-madaniy sohada yetakchilarga bo'lgan ehtiyoj va kasbiy tayyorgarlik jarayonida bo'lajak mutaxassislar shaxsining yetakchilik yo'nalishini shakllantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalarning yetishmasligi o'rtasidagi tashabbusning deyarli ko'zga ko'rinmasligi, passiv hayotiy pozitsiyada namoyon bo'ladi.

Mutaxassislar tayyorlash sifatiga talab ortib borayotgan bir sharoitda raqobatbardoshlikni ta'minlash sharti sifatida universitetda liderlik fazilatlarini rivojlantirish muammosini hal etish amaliy qiziqish uyg'otadi. Yetakchilik maqomi mutaxassisning individual va shaxsiy xususiyatlari va kasbiy malakasi bilan ta'minlanadi.

Ijtimoiy-madaniy faoliyat nazariyasi va amaliyotini tahlil qilish asosida mutaxassis-rahbarning kasbiy kompetentsiyasining tarkibiy qismlari

quyidagilardan iborat ekanligi aniqlandi: pedagogik, gumanitar, madaniy, shaxsiy kompetentsiya.

Pedagogik kompetentsiya. ijtimoiy-madaniy texnologiyalarga ega bo'lish, shaxsni rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlarni yaratish qobiliyati, uning ijodiy salohiyatini namoyon qilish, pedagogik yo'naltirilgan va tashkil etilgan faoliyatni amalga oshirish qobiliyati kabilarni o'z ichiga oladi. Pedagogik kompetentsiya ta'sirning qadriyat-axloqiy darajasini, kasbiy faoliyat shakllari va usullarini tanlashni tartibga soluvchi me'yorlarga rioya qilishni, muloqotning pedagogik uslubini ta'minlaydi.

Gumanitar bilimlar malakasi o'zining kasbiy va shaxsiy salohiyatini boshqa birovning manfaati uchun ro'yobga chiqarishga tayyorligida namoyon bo'ladi; shaxsning psixofiziologik xususiyatlarini, uning ehtiyojlari va ularni qondirish usullarini bilish. o'zaro ta'sir jarayonida yuzaga keladigan vaziyatlarni hal qilish qobiliyati, o'zining, boshqa odamlarning, butun jamiyatning manfaati va rivojlanishiga qaratilgan kasbiy va shaxsiy ma'nolarni egallash kabilarni o'z ichiga oladi.

Mutaxassis rahbarning madaniy kompetensiyasi ijtimoiy hayot jarayonlari va hodisalarini ongli ravishda idrok etish, ijtimoiy moslashuv va psixologik harakatchanlikni namoyon etish, jamiyat hayotida samarali ishtirok etish imkonini beradigan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyat yo'nalishlari majmuida ifodalanadi.

Shaxsiy kompetentsiya o'z-o'zini qurishda, o'ziga nisbatan, o'z xususiyatlari va fazilatlariga nisbatan transformativ faoliyatning namoyon bo'lishida namoyon bo'ladi. Shu ma'noda, yetakchilik maqomiga erishish o'zini o'zi anglash jarayoni bilan bir xildir

OTM da liderni shakllantirish texnologiyasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi

- ta'lim faoliyatiga moslashish, kasb olamiga kirish, motivatsiyani shakllantirish, yetakchilikka bo'lgan ehtiyoj bilan bog'liq moslashish.
- protsessual, o'z-o'zini hurmat qilish, o'ziga ishonch, liderlikni oshirishga yordam beradigan kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni egallashni ta'minlash:

- shakllantiruvchi, o'quv va darsdan tashqari faoliyat jarayonida yetakchi rollarni sinab ko'rishga qaratilgan jarayon;
- amaliy faoliyatni amalga oshirish jarayonida kasbiy bilim, ko'nikma, malaka, yetakchilik fazilatlarini shakllantirish imkonini beruvchi faoliyatga asoslangan.

Liderlik fazilatlarini shakllantirish texnologiyalarini joriy etish quyidagi shartlar bajarilgan taqdirda mumkin bo'ladi

1. Liderlik fazilatlarini rivojlantirish jarayonining yaxlitligini ta'minlovchi o'quv va darsdan tashqari faoliyatning birligi.
2. IMF mutaxassisining o'zini-o'zi anglash maydoni sifatida universitetning madaniy-ma'rifiy muhitini optimallashtirish
3. Talabalarni ilmiy-tadqiqot, o'quv-izlanish, badiiy-ijodiy, madaniy va bo'sh vaqtni o'tkazish faoliyatiga jalb etish.
4. Ta'lim jarayonini individuallashtirish, har bir talaba uchun individual ta'lim traektoriyasini shakllantirish.
5. Pedagogik qo'llab-quvvatlash, talabalarning malakasini oshirish jarayonida psixologik-pedagogik yordam ko'rsatish va qo'llab-quvvatlash.

MANBA VA ADABIYOTLAR:

1. Xudayberganov, Q. X. (2021). Oliy ta'limda kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”.
2. Toshpulatova, G. M. (2022). Zamonaviy ta'lim tizimida yetakchilik kompetensiyasi: nazariya va amaliyot. – Samarqand: “Ilm Ziyos Press”..
3. Ziyamuxamedova, S. T. (2019). Oliy ta'limda raqobatbardosh mutaxassis tayyorlashda kasbiy kompetensiya rivoji. – Nukus: Qoraqalpog'iston.
4. Solihova, D. A. (2023). Bo'lajak mutaxassislar liderlik kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalari. – Buxoro: “Ma'rifat Ziyos”.
5. Northouse, P. G. (2022). Leadership: Theory and Practice. – 9th ed. – SAGE Publications.
6. Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2013). Primal Leadership: Unleashing the Power of Emotional Intelligence. – Harvard Business Review

Press.

7. Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2017). The Leadership Challenge. – 6th ed. – Jossey-Bass.